

Sygn. akt IV CZ 34/21

POSTANOWIENIE

Dnia 16 lipca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Dariusz Zawistowski (przewodniczący)

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

w sprawie z powództwa T. M., M. M. P., Ł. M., P. M. i M. M.
przeciwko B. spółce akcyjnej spółce komandytowej w S.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 16 lipca 2021 r.,
zażalenia powodów
na wyrok Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 30 marca 2021 r., sygn. akt I AGa (...),

1) oddała zażalenie,

**2) pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie
w sprawie.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 24 kwietnia 2019r. Sąd Okręgowy w G. zasądził od pozwanej B. spółki akcyjnej spółki komandytowej w S. na rzecz powoda W. M. kwotę 323.859 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie w transakcjach handlowych od kwoty 66.789 zł od dnia 23 grudnia 2017 r. oraz od kwoty 257.070 zł od dnia 23 września 2017 r. tytułem wynagrodzenia za wykonane roboty

budowlane, a w pozostałym zakresie oddalił powództwo i orzekł o kosztach postępowania.

Stanął na stanowisku, że obrona pozwanego przeciwko roszczeniu pozwu przez zgłoszenie zarzutu potrącenia wierzytelności wzajemnej z tytułu kar umownych w kwocie 323.859 zł była nieskuteczna, zastrzeżenie kar umownych było bowiem nieważne (art. 58§ 1 k.c.). Strony określiły karę umowną w wysokości 0,5% wynagrodzenia brutto za każdy dzień opóźnienia w wykonaniu umowy i w przypadku opóźnienia w usunięciu wad i usterek stwierdzonych przy odbiorze lub w okresie rękojmi i gwarancji, nie wskazując - sprzecznie z art. 484 § 1 k.c. - maksymalnej wysokości do której kara może być naliczana. Wychodząc z tego założenia nie badał czy zrealizowały się przesłanki do naliczania kar umownych.

Sąd Apelacyjny w (...) - orzekając na skutek apelacji pozwanego, z udziałem następców prawnych zmarłego powoda (T. M., M. M. P., Ł. M., P. M. i M. M.) wyrokiem z dnia 30 marca 2021 r. uchylił wyrok Sądu Okręgowego w zaskarżonym zakresie (punkt I, III i V) i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego nie ma żadnych podstaw do przyjęcia, że kara umowna nie została ważnie zastrzeżona. Strony mogły bowiem określić karę pośrednio przez wskazanie podstaw jej naliczania w sposób pozwalający uznać jej ustalenie za dokonane i zamknięte, co uczyniły. Kryterium określenia wysokości kary umownej odnoszone do czasu rzeczywistego opóźnienia, w sytuacji, gdy jego czasokres zależy od dłużnika, nie pozostaje w sprzeczności z art. 483 § 1 k.c.

W konsekwencji Sąd Okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy uchylając się od zbadania zarzutu potrącenia. Nie ustalił bowiem czy wierzytelność pozwanego istnieje, a jeżeli tak w jakiej wysokości, a także czy jest wymagalna, a w rezultacie nie ocenił czy doszło do umorzenia wzajemnych wierzytelności stron i w jakiej części (art. 386 § 4 k.p.c.).

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy powinien na podstawie zaoferowanych przez strony dowodów ocenić czy powód otrzymał notę obciążeniową z dnia 18 sierpnia 2016 r., a jeżeli nie, czy możliwe jest przyjęcie, że pismo z tego samego dnia zawierające określenie wysokości kar umownych

można uznać za skuteczne wezwanie do zapłaty, a w przypadku uznania, że przed złożeniem oświadczenia o potrąceniu (art. 61 § 1 k.c.) wierzytelności z tytułu kar umownych stały się wymagalne (art. 455 k.c.), dokonać ustaleń faktycznych dotyczących wierzytelności pozwanego z tytułu kar umownych (co do zasady i wysokości) i ocenić, czy w wyniku potrącenia doszło do umorzenia dochodzonej pozewm wierzytelności powoda w całości lub w części (art. 498 § 1 i 2 k.c.).

W zażaleniu na ten wyrok powodowie, wnosząc o jego uchylenie, zarzucili naruszenie art. 483 § 1 w zw. z art. 58 § 1 i 3 k.c. polegające na przyjęciu, że zapisy umowy przewidujące kary umowne za opóźnienie w jej wykonaniu oraz usunięciu wad i usterek stwierdzonych przy odbiorze lub w okresie rękojmi i gwarancji w wysokości 0,5% wynagrodzenia brutto za każdy dzień opóźnienia są ważne oraz art. 386 § 4 k.p.c. przez błędne przyjęcie, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy, nie rozpoznając zarzutu potrącenia w następstwie przyjęcia nieważności zapisów o karze umownej.

W piśmie procesowym z dnia 6 maja 2021 r., uzupełniającym zażalenie, wskazali, że problematyka będąca istotą zażalenia, jest przedmiotem pytania prawnego przedstawionego do rozpoznania Sądowi Najwyższemu przez Sąd Okręgowy w Ł. (III CZP 16/21) - „Czy ważne i dopuszczalne jest zastrzeżenie kary umownej w postaci określonego procentu wynagrodzenia umownego za każdy dzień zwłoki bez określenia końcowego terminu naliczania kary umownej ani jej kwoty maksymalnej”.

Pozwana w odpowiedzi na zażalenie wniosła o jego oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania zażaleniowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sposób sformułowania zarzutów zażalenia i ich motywacja, a także odwołanie się w piśmie uzupełniającym zażalenie do zagadnienia prawnego, które będzie przedmiotem badania w sprawie III CZP 16/21, wskazują, że skarżący niewłaściwie pojmują charakter prawny wniesionego zażalenia, traktując je jako substytut skargi kasacyjnej i domagając się zbadania prawidłowości rozstrzygnięcia apelacji pozwanego przez Sąd Okręgowy w zakresie ważności zastrzeżonej przez strony kary umownej.

W judykaturze Sądu Najwyższego wyjaśniono, że kognicja Sądu Najwyższego jako sądu rozpoznającego zażalenie na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. jest wąska, ograniczając się wyłącznie do ustalenia, czy istniały procesowe podstawy do wydania wyroku kasatoryjnego czy też sąd odwoławczy popełnił błąd przy kwalifikowaniu określonej sytuacji procesowej, jako odpowiadającej jednej z podstaw orzeczenia kasatoryjnego i poszukiwał podstaw uchylenia orzeczenia poza katalogiem wskazanym w art. 386 § 2 i 4 k.p.c. Oznacza to, że Sąd Najwyższy rozpatrując zażalenie weryfikuje jedynie, czy doszło do nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo, wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.), bądź też czy miała miejsce nieważność postępowania (art. 386 § 2 k.p.c.). Zażalenie nie jest natomiast środkiem prawnym służącym badaniu materialnoprawnej podstawy zaskarżonego orzeczenia, a poza zakresem kontroli Sądu Najwyższego pozostaje prawidłowość stanowiska prawnego sądu odwoławczego, co do *meritum* (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2013 r., I CZ 5/13, OSNC-ZD 2014 r., nr 1, poz. 4 i z dnia 21 maja 2015 r., IV CZ 10/15, niepubl.).

Skarżący błędnie pojmując charakter wniesionego środka odwoławczego oczekują od Sądu Najwyższego oceny prawidłowości rozstrzygnięcia Sądu drugiej instancji, koncentrując się na podważaniu merytorycznych podstaw wydanego orzeczenia w zakresie prawidłowości wykładni art. 483§ 1 k.c. odnośnie do ważności postanowienia umownego dotyczącego kary umownej. Zarzuty te usuwają się spod kontroli Sądu Najwyższego w postępowaniu zażaleniowym, jako dotyczące naruszenia przepisów prawa materialnego nie związanych z podstawami kasatoryjnymi.

Pojęcie nierozpoznania istoty sprawy interpretowane jest jako wadliwość rozstrzygnięcia, polegająca na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź na zaniechaniu zbadania przez ten Sąd materialnej podstawy żądania albo oceny merytorycznych zarzutów strony przy bezpodstawnym przyjęciu, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97,

OSNC 1999 nr 1, poz. 22 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36, i z dnia 12 listopada 2007 r., I PK 140/07, OSNP 2009, nr 1-2, poz. 2).

Do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi również w sytuacji, gdy sąd pierwszej instancji nie zbadał zarzutu potrącenia i w sprawie zachodzi potrzeba poczynienia - w tym zakresie - po raz pierwszy niezbędnych ustaleń faktycznych i ocen prawnych (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2017 r., I CZ 116/17, niepubl., z dnia 8 września 2017 r., II CZ 55/17, niepubl., i z dnia 18 czerwca 2015 r., III CZ 27/15, niepubl.). Przenoszenie w takiej sytuacji procesowej ciężaru konstruowania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia i dokonania oceny prawnej do sądu drugiej instancji wypaczałoby sens dwuinstancyjnego postępowania sądowego zagwarantowanego stronom w art. 176 ust. 1 Konstytucji (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 lipca 2006r., V CSK 140/06, niepubl., z dnia 5 grudnia 2012r., I CZ 168/12, OSNC 2013, nr 5, poz. 68, z dnia 13 listopada 2014 r., V CZ 73/14, niepubl., z dnia 22 maja 2014r., IV CZ 26/14, niepubl., z dnia 26 marca 2015 r., V CZ 7/15, niepubl., i z dnia 7 października 2015 r., I CZ 68/15, niepubl.).

Skoro - w ocenie Sądu Apelacyjnego - postanowienie umowy stron o karze umownej jest ważne, to Sąd ten byłby zobligowany dokonać, po raz pierwszy, wszystkich kluczowych dla rozstrzygnięcia sprawy ustaleń dotyczących zarzutu potrącenia, czego strony nie mogłyby już kwestionować w postępowaniu kasacyjnym (art. 398³ § 3 i 398¹³ § 2 k.p.c.). Sąd pierwszej instancji przyjmując *a limine*, że - kara umowna nie zastała ważnie zastrzeżona, nie zbadał bowiem zarzutu potrącenia w żadnym zakresie. W tej sytuacji rację ma Sąd drugiej instancji, że zaniechania w zakresie poczynienia ustaleń faktycznych i oceny prawnej dotyczących podstawowych dla rozstrzygnięcia sprawy kwestii - czy istnieje zobowiązanie z tytułu kary umownej, a jeżeli tak w jakiej wysokości, - należy kwalifikować, jako nierozpoznanie istoty sprawy.

Skarżący w uzasadnieniu zażalenia przyznają, że przy założeniu trafności stanowiska Sądu drugiej instancji, Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy. Błędnie jednak - z przyczyn wyżej podniesionych - przyjmują, że kognicja

Sądu Najwyższego w postępowaniu zażaleniowym obejmuje badanie prawidłowości stanowiska Sądu Apelacyjnego w kwestii ważności zastrzeżonej przez strony kary umownej.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy uznał zażalenie za nieuzasadnione i oddalił je na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. Orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego pozostawił zgodnie z art. 108 § 1 w zw. z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c. sądowi, który wyda orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.